
**PRIMJER IZ REGIJE /
PRIMJER ZA REGIJU?
– RAZGOVOR**

ANA KOLARIĆ: Pomenuću jedno ime i jednu knjigu, a onda ću ideje tog autora vrlo pojednostaviti, možda do banalnosti, da bismo uštedeli vreme. Zato vas molim da ne uzmete sasvim bez rezerve ovo što ću reći. Deklaracija, i to je ono što je važno, što i sam Duda kaže, jeste primer iz regije i eventualno primer za regiju. Međutim, tu se odslikavaju i problemi koji se javljaju svuda, i u Evropi i drugde u svetu. Reklo bi se da je kriza univerziteta opšta. Nije to samo neka naša specifičnost, ali je moguće da mi sa malim zakašnjenjem vidimo neke probleme ili neke probleme rešavamo. Ima jedna zanimljiva knjiga koja se provlači u fusnotama Deklaracije. Bill Readings je autor. Nije slučajno to što je i on bio profesor komparativne književnosti. Readings je napisao knjigu *Univerzitet u ruševinama* (*The University in Ruins*, Cambridge: Harvard University Press, 1996). Vrlo kratko, u par rečenica o samoj knjizi. Reč je o istorijskom pregledu ideja o univerzitetu. Kaže se da su postojala tri modela univerziteta. Za Readingsa, jedan je bio univerzitet razuma koji je počivao na Kantovim idejama; drugi je bio univerzitet kulture zasnovan na Humboldtovim idejama, a kod nas poznat kao humboldtovski univerzitet; treći je univerzitet izvrsnosti. Upravo se ovaj treći model oslanja na moćnu administraciju i jaku spregu s tržištem. Meni se čini da postoji tesna veza između stanja u kojem se nalazi visoko obrazovanje u Hrvatskoj i ovog trećeg modela. I tu me onda zanima sledeće. Sam Readings, kada priča o tom trećem modelu i kritikuje ga, predlaže i sledeći, svoj, četvrti model, da to tako kažem. On priča o jednom univerzitetu koji bi predstavljao zajednicu onih koji se ne slažu, koji se nužno ne slažu, koji imaju sukobljene stavove, ali unutar prostora u kome može slobodno da se pregovara, da se razmatraju različiti stavovi, a da se sve to nekako drži na okupu. Za njega, univerzitet mora predstavljati taj prostor slobode za neslaganje, za nesložnu

zajednicu. Interesuje me, s obzirom i na zahteve koje si pročitao, da li možemo da govorimo da se u regiji, ili u Hrvatskoj, u ovom konkretnom slučaju, zapravo rađa jedan novi model univerziteta. Dakle, da nije reč o reformi, o modifikaciji, o korektivu nekih stvari, već o jednom sasvim novom modelu, i ako je tako, kako bi se on mogao najbolje opisati?

230

ZORAN DIMIĆ: Niz asocijacija, ideja, komentara, htenja da iskažem neke teškoće i probleme imam u vezi sa ovim o čemu je kolega Duda govorio, kao i u vezi sa tekstom Deklaracije koju sam pažljivo pročitao. Ali, pošto se nema vremena, probaću sažeto da formulišem bar jedno pitanje. Naime, ako se pažljivo pogleda Deklaracija, a kolega Duda je ovde i pročitao i prokomentarisao zahteve iz nje, onda se jasno vidi da su svi ti zahtevi utemeljeni na onome što su ključne vrednosti moderne ideje obrazovanja. Dakle, mislim da Humboldt ne bi oklevao da potpiše sve to što stoji u zahtevima. E sad, nevolja je u tome što je već negde šezdesetih–sedamdesetih godina 20. veka postalo jasno da ti humboldtovski principi više nisu održivi, to jest da je postalo veoma teško založiti se za njih. U tom pravcu ide i moje pitanje. Kroz čitav tekst Deklaracije se provlači ideja jedne dihotomije, jednog jakog suprotstavljanja u vezi sa opštom humanističkom idejom obrazovanja. U Deklaraciji, s jedne strane, imamo pozivanje na ono što se zove misleći subjekt, odnosno negovanje mislećeg subjekta. Dok se s druge strane zauzima oštar kritički stav prema komercijalizaciji, merkantilizaciji visokog obrazovanja. Već je šezdesetih i sedamdesetih godina postalo

jasno da istrajavanje na toj dihotomiji, na tom strogom suprotstavljanju te dve stvari, više nema smisla. Znae, nijedno od tih jedinstava – ni jedinstvo nauke, ni jedinstvo istraživanja i nastave, ni akademska sloboda nastavnika i studenata – više nije održivo. Bojim se da su novi pokušaji promišljanja neke nove ideje obrazovanja i nekog novog univerziteta mogući tek ako smo spremni da mislimo s one strane strogog suprotstavljanja između onoga što su potrebe privrede i društva za profesionalnom kompetencijom i ove humanističke potrebe za oblikovanjem osobe. Moje pitanje je onda – kako se prema tome odrediti? Da li mislite da je neki vid određivanja prema potrebama društva ipak neophodan? Da li je po vama onda to nužno u sukobu sa ovim opštim obrazovnim karakterom obrazovanja ili ne? I mogu li stvari da se formulišu drugačije?

DEAN DUDA: Pitanja su nekako komplementarna. U prvom imamo ponudu možda novog modela univerziteta, u drugom imamo ideju da se radi o regresiji na Humboldtov model univerziteta. Meni su obe opcije podjednako interpretativno zanimljive, ali usudio bih se reći, odnosno usudio bih se formulirati neki temeljni stav. Ja ne mislim da postoje zastarjela rešenja. Dakle, ja mislim kad u novom kontekstu preartikulirate nešto što jest pamćenje nečega, neke tradicije ili barem nekih tipova vrednosti koje smo imali, da one počinju u tom novom kontekstu odigravati posve drukčiju ulogu. Pogledajte samo neke tipove ponašanja, modela, ili onog što je bilo dopušteno ili što nije bilo dopušteno, prije dvadeset ili trideset godina – ta rešenja koja su bila tu i sad odjednom kao

da više nije moguće da takva rješenja postoje. Ja mislim da bi takva rješenja preartikulirana u novom kontekstu donjela neku tektoniku polja, pa bi se i druga polja počela na određeni način mjenjati. Ideja univerziteta kakvu bih htio zastupati nije moguća bez drukčije strukturacije javnog sektora, bez drukčijeg habitusa javnih službenika i bez drukčije ideje države, to bi trebao biti njezin temeljni učinak. S druge, pak, strane, naša ideja je demokratizacija sveučilišta odozdo, neki oblik direktne demokracije, sudjelovanja u odlukama, jer je to način da do kraja dokinete, kao što smo to napravili u našem sindikatu, klasnu ili kastinsku podjelu između studenata, asistenata, docenata ili profesora. Ako se bavimo politikom obrazovanja, onda su naša akademska zvanja nešto što ostavite sa strane čim uđete u prostoriju. Radi se o tome kako ćemo realizirati određenu ideju u kojoj svi participiramo do određene mjere. S druge, pak, strane, da ne duljim previše, vi ne prestano slušate te priče od Svjetske banke pa nadalje kako nam treba *University 2.0*, pa će za pet godina biti *3.0*, pa tako redom. Doći će neki *upgrade* koji će počistiti neke viruse da bi *University* bio *4.0*. Dakle, to je taj problem tekuće modernosti, ako mogu to tako kazati, baumanovski. Ali, pitanje je da li pristajete na tako nešto. Da li ćemo se trošiti u neprestanom galopiranju ili ćemo kazati – gledajte, postoje neke rješenja, ta rješenja u nekom tipu ili u nekom ciklusu vremena ostvaruju nekakve javne učinke. Kad budemo vidjeli da ta rješenja izazivaju više javnih problema negoli javnih učinaka, ako ih pažljivo pratimo, mi možemo njihovu štetnu djelatnost suzbiti na vrijeme. Dakle, treba biti koncentriran na

nekoliko mjesta i nekoliko razina. Ideje koje dolaze sa ovim novim tipovima sveučilišta, zato spominjem neprestano socijalni kontekst, biste li željeli živjeti u društvima u kojima ne postoji pravo na osnovno zdravstveno osiguranje. Kakav je tip društva u kome vaši susjedi, dok vi živite u privilegiranim gradskim četvrtima, na periferiji nemaju pravo ili nisu ostvarili mogućnost na osnovno zdravstveno osiguranje. Ja bih mogao u tom trenutku biti na najboljem sveučilištu na svijetu i dovlučiti milijune novaca iz različitih fondova, ali to bi me činilo duboko frustriranim, jer to što ja imam svoju kulu u kojoj funkcioniram normalno, a moj prvi susjed pati, to za mene nije ideja društva iza koje bih apsolutno stao. Akademska zajednica ima jedan tip, kako bih rekao, kastinske isključivosti, ima pravo da bude indiferentna. Društvene transformacije koje danas prolazimo ne ostavljaju mogućnost, da spomenem ja Gramscija barem jedanput, za indiferentne. Usuđujem se reći, ne ostavljaju niti mogućnost za ono što se zove javni intelektualac; solucija minimalne odgovornosti zove se organski intelektualac. Dakle, to je nešto što funkcionira u transformativnim društvima, koliko god skliska bila i uopće ideja intelektualca, i ostavlja mogućnost da sve što je društveni problem, što utemeljuje zajednicu ili problematizira zajednicu jest na neki način i vaša vlastita odgovornost. U tom smislu, ideja kakvo bi sveučilište trebalo biti ima taj tip, kako bih rekao, konheretnih veza sa različitim društvenim poljima.

SRBIJANKA TURAJLIĆ: Moram reći da sam pažljivo pročitala Deklaraciju i priznajem da

sam impresionirana idejom da je neki deo akademske zajednice u regiji skupio snage i odgovornosti da sedne i napiše svoje viđenje univerziteta. Ja moram da vam priznam, isto kao i kolega Zoran, ima puno stvari o kojima bih ja s Vama polemisala, ali neću, nema vremena. Međutim, fascinantno je što je to neko uradio, za razliku od ostalih zemalja u regiji, kako to lepo zovemo, gde neki gundaju, ali zapravo svi kolaboriraju sa odgovarajućim segmentima vlasti pokušavajući za sebe lično da obezbede bolje mesto. Tako da je ovo fantastično značajno. Pitanje ili opasnost na koju bih vam ja skrenula pažnju: koliko sam ja pratila, ove godine se u Hrvatskoj svi upisuju na teret budžeta, je li tako bilo, niko ne plaća visoko obrazovanje? Je l' takva odluka doneta?

232

DEAN DUDA: Odluka je navodno donjeta, ali još nije zaživjela.

SRBIJANKA TURAJLIĆ: Volela bih da vam kažem kako to izgleda u praksi kad zaživi. Dakle, Srbija je tokom devedesetih imala vlast koja je smatrala da je visoko obrazovanje apsolutno javno dobro, da svako ko želi da se upiše na univerzitet treba da se upiše i da naravno ne treba ništa da plati. To se građanima veoma dopalo, svi su bili oduševljeni, i studenti su bili oduševljeni, jedino što su nestali svi uslovi za rad. Dakle, ono što bi bio moj predlog svakome ko se založi da visoko obrazovanje bude javno dobro i čija država, odnosno vlast hoće da donese odluku da niko ne plaća školarinu, da se izbroji makar koliko je studenata prošle godine plaćalo školarinu i da se zahteva da pre nego što ta odluka počne da se sprovodi,

sredstva iz proračuna porastu barem za toliko. Inače ćete dobiti da će svi biti zadovoljni, kvalitet nastave će padati i uprkos tome što vi ne želite da vrednujete svoje univerzitete, ono što vredi u vašoj zemlji biće kupljeno, kao što se ovde regularno kupuje, od strane Oksforda, Kembridža, Harvarda, dakle onih koji nemaju ništa protiv vrednovanja. To je realnost koja se zbiva u Srbiji. Pretpostavljam da se dešava i u regiji. Celi razredi Matematičke gimnazije su kupljeni pre nego što završe IV godinu. I oni, naravno, odlaze, i ja bih otišla na njihovom mestu, jer su svesni da idu na bolje školovanje od onoga koje mi možemo da im ponudimo. Tako da bih se ja ipak založila i za neko vrednovanje i rangiranje u svemu tome. Poslednja napomena, zanimljivo mi je da se unutar Deklaracije, u kojoj se apsolutno zalažete da nema vrednovanja i nema rangiranja, pozivate na primer Rid koledža, ako se ne varam, za koji kažete da je ugledan, pa mene čudi kako je on ugledan ako nismo vrednovali i ne znamo čime se stiče ugled. Pozivate se na primer Kembridža tamo gde vam odgovara, u vezi sa onim za šta je, takođe implicitno, Kembridž bitan, pa se onda valjda taj ugled nekako stiče i nekako meri.

DEAN DUDA: Jeste li vi za ugled Kembridža čuli nakon merenja ili u nekoj dobi ste čuli da je Kembridž po nečemu specifičan, kao i po čemu je specifičan?

SRBIJANKA TURAJLIĆ: Naravno da sam za ugled Kembridža čula na razne načine, ali za ugled FER-a, za one koji ne znaju, Fakulteta za elektroniku i računarstvo u Zagrebu, sam čula

onda kada je on sebe jedini u regiji stavio na Abet listu. Ne samo ja, nego svi koji se bave tehnikom u Evropi. Prema tome, oni koji nisu Kembridž i nemaju sreću da su počeli kad i Kembridž, sebe mogu promovirati samo uz pomoć Abet grupe ili neke takve druge grupe koja vrednuje odgovarajuću struku. Mi drugačije nemamo šansu. Za Srbiju, izuzev po ratovima i užasima, nikad niko nije čuo. Ako Srbija ne pokuša da neki svoj sistem stavi na neku međunarodnu listu, neće se ni čuti. To je moje duboko ubedenje.

DEAN DUDA: Nešto što je stvar o kojoj bih vrlo rado razmislio i razgovarao, a čula se ovdje u ova dva dana, to je neprestano perpetuiranje kolonijalne pozicije. Dakle, ideja je, po prilici, da je ovo duboko srozano društvo. Mi po kompetencijama, znanju, imamo naprosto neki tip intelektualnog habitusa pa vidimo da je to društvo duboko srozano i duboko smo nesretni što u toj situaciji živimo. I naravno, izlazak postoji negdje drugdje. A to drugdje je isto kao i ovdje u različitim momentima. Dakle, znate ono, ljudi budu na stipendiji negdje, pa ih ulovi stipendijsko sljepilo pa kažu – predivno mi je bilo na kampusu. A kako je u gradu ili kako je u prvom gradu? Dakle, samo to bih htio reći, do određene mjere, dakle, ja ne mislim da će naš tip razgovora o ovim stvarima, sa problemima koje djelimo s većinom svijeta, moći biti relevantan razgovor ako neprestano perpetuiramo svoju kolonijalnu poziciju. Kao što je rekla kolegica novinarka jučer, ja bih htjela čitati Michaela Applea, ali ja se moram baviti 18. stoljećem. Pitajte Michaela Applea da li njegovi problemi kojima se bavi isto tako potiču iz 18. i 19. stoljeća, i dobićete više-manje, usudujem se reći, potvrđan odgovor. Ne mislim da mi sad trebamo bildati vlastito samopouzdanje i kazati – mi smo ovo, mi smo ono. Ali, naprosto, ideja potčinjenosti u razgovoru o relevantnim problemima i stigmatiziranje vlastitog konteksta kao rudimentarnog, zaostalog, kao atavizma, nema uopće potrebe da se uvodi u razgovor, jer vas isključuje istoga časa. Mi gotovo da uživamo u ovom tipu samostigmatizacije, kako smo jadni, a tamo negdje, kad prođemo... Ne, ne govorim vama konkretno, ali nekoliko puta se ovdje pojavila takva ideja. Ja mislim da su naši problemi globalno vrlo slični, naše su cjepne socijalne podloge nešto drugačije, problemi se artikuliraju na različite načine u različitim kontekstima. Ali čini mi se da se problem obrazovanja može tretirati u ovim globalnim momentima kao vrlo zajednički, ako smjem tako reći.

Srbijanka Turajlić daje komentar.